

Esther Gerritsen (1972) debuteerde als prozaschrijfster met de verhalenbundel *Bevoorrecht bewustzijn*. Zeven succesvolle romans volgden: *Tussen Een Persoon*, *Normale dagen*, *De kleine mierige god*, *Superduif*, *Dorst*, *Roxy* en *De terugkeer*. In 2016 schreef ze het Boekenweekgeschenk *Broer*. Esther Gerritsen is ook scenariste en schrijft columns voor de VPRO *Gids* en *de Volkskrant*. Haar korte stukken en columns werden gebundeld in *Ik ben vaak heel kort dom* en *Veilig leren lezen*.

Esther Gerritsen bij De Geus

Bevoorrecht bewustzijn

Tussen Een Persoon

Toneel

Normale dagen

De kleine miezerige god

Superduif

Jij hebt iets leuks over je

Dorst

Ik ben vaak heel kort dom

Roxy

Broer (Boekenweekgeschenk 2016)

Veilig leren lezen

De terugkeer

Esther Gerritsen

De trooster

DE GEUS

Eerste druk, maart 2018
Negende druk, maart 2021

Het citaat van C.S. Lewis is afkomstig uit *Verrast door vreugde*,
Uitgeverij Van Wijnen, Franeker 1998, vertaling Arend Smilde

© Esther Gerritsen, 2018

Omslagontwerp Berry van Gerwen

Omslagillustratie © detail *Tuin der lusten*, Hiëronymus Bosch

ISBN 978 90 445 4399 5

NUR 301

Ik onderzocht mijzelf voor het eerst met een serieus praktische bedoeling. En daar trof ik ontstellende dingen aan: een dierentuin vol begeerten, een gekkenhuis vol ambities, een kleuterschool vol angsten, een harem vol gekoesterde haatgevoelens.

C.S. LEWIS

IK HERINNER ME dat ik de deurposten schuurde, dat ik spierpijn had, mijn vingers kapot waren, dat ik het hout blanker en gladder zag worden en ik zeker wist dat ik gelukkig was. Het werk onder je handen zien verbeteren. Het hout en ik, dat was genoeg. Ik was tevreden met mijn gebrekkige lichaam, dat brandt en slijt en toch volstaat, dat doet wat het moet doen. Ik verlangde niets.

Ik ging zitten en keek naar mijn werk. De stilte was weldadig en onmiddellijk was er de wens om hier voor altijd te kunnen blijven zitten. Ik lachte omdat ik net nog dacht niets te willen. Elk vredig ogenblik roept het ongedurige verlangen op om het te verlengen. Steeds weer: en zo moet het blijven.

Op dat moment kwam Henry Loman binnen. Zo op het eerste gezicht een vermoeide man van middelbare leeftijd met overgewicht. Soms probeer ik mijn eerste blik op hem terug te halen, mijn snelle, weinig vleide

oordeel. Dat lukt me nauwelijks.

De gastvrouw was tulpen halen in het dorp, blijkbaar verwachtte zij nu nog niemand. Omdat hij een koffer bij zich had, begreep ik dat het een retraitsgast moest zijn die veel te vroeg arriveerde. Hij stak meteen zijn hand uit, stelde zich voor, ik luisterde niet. Ik keek in een reflex nog om me heen of er niet iemand anders was om hem te ontvangen, terwijl ik wist dat ik alleen was. De broeders maakten zich net klaar voor de vespers; ik durfde hen niet te storen, het was aan mij om de gast te verwelkomen. Ik ben het gewend mezelf onmisbaar te maken met het aanpakken van allerhande klussen, maar zelden zijn ze sociaal van aard. Ik zeg eigenlijk altijd ja. Heggen snoeien, een terras aanleggen, de gevel schilderen, de moestuin onderhouden, een muurtje metselen.

Wanneer iemand vraagt: ‘Kun jij dat?’ zeg ik ‘ja’, en denk: hoe moeilijk kan het zijn? Nooit vraagt iemand me om een gast te ontvangen. Ik ga ervan uit dat dit vanwege mijn scheve gezicht is, dat de mensen afschrikt of verwart. Nu zie ik het probleem niet in van een beetje verwarring, ik voel zeker niet de behoefte om daar zelf de oorzaak van te zijn.

Henry Loman leek niet echt van zijn stuk gebracht door mijn voorkomen. Ik zei hem dat hij waarschijnlijk te vroeg was.

Hij lachte breeduit: 'Is dat erg?' Een jongensachtige, ondeugende lach, ik zou haast zeggen flirterig, niet iets wat me vaak overkomt, dus moet ik stompzinig naar hem hebben gestaard.

Ik kon hem wel laten wachten, maar dan zat hij hier alleen tot na de vespers. Er hing nog één sleutel van de laatste vrije kamer, net schoongemaakt. Hoe moeilijk kan het zijn? Ik vroeg hem mij te volgen.

Hij begon onmiddellijk te spreken, de hele lange gang door naar de gastenvleugel was hij aan het woord. Het lawaai van de rolkoffer die hij achter zich aan trok overstemde hem soms. Ik verstond niet alles, maar hij scheen niet echt een weerwoord te verwachten. Hij liep ook nog eens aan de kant van mijn slechte oor.

Ik herinner me vlagen van wat hij zei: '... een volgende fase in mijn leven ... nieuwe wegen ... tijd voor bezinning ... de een koopt een motor, de ander gaat in het klooster ... katalysator van ...'

Ik heb als kind het automatisme ontwikkeld om altijd links van de ander te lopen, zodat de scheve kant van mijn gezicht voor diegene minder zichtbaar is. Nu, met

mijn slechte rechteroor, zou ik die gewoonte moeten doorbreken, maar voor ik er erg in heb, loop ik toch weer links.

Nog steeds, al word ik ouder, blijft mijn rechterhelft opvallend knap, en doet de linkerhelft die schoonheid ook nog steeds uitermate afdoende teniet. Als kind dacht ik: die rechterhelft, dat ben ik eigenlijk, mijn ware ik. Tegenwoordig komt mijn knappe helft me even arbitrair voor als mijn scheve. Mijn eigen gezicht is een prachtige afspiegeling van de willekeur van ons gelaat. Wanneer ik alleen ben hou ik van mijn gezicht; waar ik niet van hou is hoe de mensen naar mij kijken. Vaak krijg ik zo'n al te vriendelijke glimlach, die je een jong kind geeft dat je niet wilt afschrikken. De mensen glimlachen naar me als naar iemand die troost nodig heeft. Zo herinneren ze me steeds weer aan mijn gezicht met hun spiegel van medelijden.

Langgeleden heb ik gedacht: ik hou meer van mij dan dat de anderen van mij houden. Ik verraste mezelf met die gedachte, ik zie mezelf niet als iemand die overloopt van eigenliefde.

Het was op eerste pinksterdag, ik werkte nog voor mezelf toen. Iedereen was vrij, ik was laat opgestaan. Ik

stond onder de douche, een beetje gebogen om het hete water over mijn pijnlijke schouders te laten stromen, en ik ving een glimp op van mezelf in de badkamerspiegel. Ik zag niets flatteus, mijn buik naar voren, de schouders krom, de slechte kant van mijn gezicht in beeld, maar ik glimlachte naar mezelf. Ik hield van dat lichaam, van dat hoofd, ik was gelukkig met elk deel. Tegelijkertijd moest ik er niet aan denken dat iemand mij zo zou zien, er was niemand die ik dit lichaam wilde tonen. Toen realiseerde ik me dat het Gods liefde moest zijn die ik voelde, Gods liefde voor mij.

Zijn liefde voel ik vooral wanneer ik alleen ben. Andere mensen leiden me af van dat geluk, leiden God af zou ik haast zeggen, staan voor zijn uitzicht, zodat ik zijn liefde niet meer voelen kan. Ik weet natuurlijk dat die redenering niet kan kloppen en dat het aan mezelf ligt dat ik de blik van andere mensen zo veel macht geef. Dat ik het ben die God negeert als ik onder de mensen ben.

Henry Loman stopte plotseling in de gang en zei: 'Ik kan niet terug naar het ministerie, en ik ga niet, hup, door naar een of andere bestuursfunctie, als er ooit een moment is om stil te staan is het nu.' Ik had geen flauw

benul waar hij het over had, dacht: Mijn hemel, gaat het zo? Storten die gasten onmiddellijk hun hart uit? Denkt hij dat ik een van de broeders ben?

En al zeg ik dat ik de koster ben, de meeste gasten hebben geen idee wat alle benamingen betekenen en verwachten van iedere bewoner hier de goddelijke vonk te ontvangen.

Ik geef toe dat mijn functie bovendien niet volstrekt helder is. Een lekenkoster opnemen in de gemeenschap, dat konden ze Rome ook niet uitleggen. Voor het Vaticaan ben ik de inwonende conciërge van het retraitecentrum. Mijn kamer is veilig in de gastenvleugel, maar voor de gasten hoor ik bij de broeders, want ik eet met hen.

Hoe ik het zelf zou omschrijven? Ik weet heus wel dat het voor het gemak van het retraitecentrum is dat de gastheer of gastvrouw hier 's nachts nooit hoeft te slapen, in geval van nood kunnen de gasten altijd bij de conciërge aankloppen. Ik weet heus wel ...

Jacob, je bent ondankbaar, ze hadden je niet hoeven opnemen. Hebben ze me opgenomen? Echt opgenomen? Ik ben blij dat ik hier woon. Ik neem deel aan alle diensten, ik eet met de broeders, hun huiskamer is de mijne. Officieel besta ik in hun gemeenschap niet.

Toen ik zijn deur opende, ging Henry Loman niet naar binnen en hij zei iets wat me verbaasde: ‘Soms zie ik mezelf als een soort Paulus.’

Ik reageerde niet en hij vroeg: ‘Paulus is toch degene die Jezus vervolgde en later zijn meest trouwe apostel werd?’ Ik had moeten antwoorden: ik ben de conciërge, vanavond spreekt de gastenbroeder met u. Maar ik bevestigde dat Paulus zeker de eerste christenen heeft vervolgd, maar dat hij Jezus zelf nooit heeft ontmoet. Dat feit overviel hem.

‘Hij heeft Jezus nooit ontmoet?’

‘Niet bij leven’, zei ik.

‘Niet bij leven?’ Hij dacht daar even over na, zei toen: ‘Nou, ik ook niet’, en moest daar zelf erg om lachen. Hij liep zijn kamer in, gooide zijn koffer op het bed en ritste hem open. Ik legde zijn kamersleutel op tafel en wilde hem alleen laten.

Hij veronderstelde dat ik de man was die hij aan de telefoon had gehad, en ik legde hem uit dat hij met de gastenbroeder had gesproken. Ik was al bijna weg toen hij wilde weten hoe hij me moest noemen, ik herhaalde mijn naam. Ja, maar of hij gewoon ‘Jacob’ moest zeggen of ‘broeder Jacob’ of zoiets. Ik zei hem dat ik geen broeder was.

Hij wees naar het kruis om mijn nek en zei: ‘Maar u bent wel gelovig?’ Weer probeerde ik te gaan, en weer hield hij me tegen, nu met een verhaal over Johnny Cash die een boek over Paulus had geschreven.

‘Ken je dat, Jacob?’ Het onmiddellijk gebruik van mijn naam had iets intiems. Hij vertelde vrolijk verder over Johnny Cash, *The Man in Black*, die al ver in de zeventig was toen hij op Bijbelstudie ging met zijn vrouw, en daarna een roman schreef over Paulus. *Man in White*.

Hoe ging Andreas, de gastenbroeder, hiermee om, met dit geklets, deze honger naar aandacht, naar publiek, een gewillig oor?

Ik deed nog even mijn best en vroeg vriendelijk: ‘En dat boek heeft u geïnspireerd?’ Toen hij antwoordde dat hij het boek niet gelezen had, alleen een recensie (‘scheen niet eens zo slecht te zijn’), was ik wel klaar met het gesprek.

Hij wees naar de crucifix boven de deur en zei: ‘Hij is echt overal, hè?’

Ik zei: ‘Ja’, wilde me omdraaien, toen hij ineens naar voren stapte en mijn hand vastgreep.

‘Zeg ik iets verkeerd? Of mag ik niet wijzen? Zeg het me alsjeblieft als ik iets doe wat niet past.’

Ik verstijfde, ik kon zijn adem in mijn gezicht voe-

len en nu zag ik zijn ogen, donkerbruin en glanzend, ze leken elk moment te kunnen gaan tranen. Zware wenkbrauwen.

Sommige mensen zijn op afstand knap en van dichtbij niet. Met Henry Loman is het andersom. De middelbare kalende man met overgewicht is van dichtbij een man met donkerglanzende ogen, een fijngetekende mond, een neus met een voorname subtiele kromming, door een beeldhouwer verzonnen.

Hij begon nu zachter te spreken, dat hij nieuw was op dit gebied en niemand wilde beledigen, vervolgens weer zo hard en direct: 'Heb ik u beledigd?' Mijn hand zat nog klem in de zijne, en het is haast onmogelijk iets onaardigs te zeggen tegen iemand die je zo vastheeft, zo dichtbij is.

Ik neigde toen te denken dat het de toon was die me ergerde. Maar ik weet ook dat wanneer mensen tegen elkaar zeggen: 'Het is niet wát je zegt, het is de manier waaróp', dit doorgaans een leugen is, om te verhullen dat je de zienswijze van de ander het liefst zou verbieden.

Ik stamelde iets over niet gewend te zijn gasten te ontvangen en deed me onhandiger voor dan ik ben.

Hij liet mijn hand los, ging op bed zitten en bukte zich met moeite; zijn buik zat hem in de weg. Hij begon

zijn schoenen los te maken alsof ik er al niet meer was.

Ik mompelde vage excuses, iets over haast, vespers beginnen zo, moet weer verder.

Alleen terug in de gang leek de rust meteen weergekeerd. Ik hou erg van de tegelvloer daar. Voor ik mijn voet neerzet, rusten mijn ogen altijd kort op de tegel die ik zo zal raken, waardoor mijn stappen in een perfecte mal vallen, een opeenvolging van telkens op de juiste plek aankomen. Dat alles op een zacht zoemende innerlijke melodie. Het is de melodie waarop ik loop en zo lijkt mijn gang nooit mijn eigen gang, meer een gehoorzaam volgen.

De rust was van korte duur, ik begon me te haasten, want ik wilde graag vóór de vespers naar de Mariakapel om daar de kaarsen aan te vullen. Na de vespers is het me er te druk met gasten. Het is een nogal populaire plek. Hoe ongelovig de gasten ook zeggen te zijn, de kaarsjes kunnen ze niet weerstaan. Zelden brandt er niets in de Mariakapel.

Ik ben hier nu vijf jaar en in die tijd is er al veel veranderd. De broeders zijn met steeds minder, de gasten zijn allang in de meerderheid. Het gedeeltelijk uitbaten van het klooster als retraiteoord is de enige manier om

de kosten te kunnen opbrengen.

Ik heb hem zelf gebouwd, die kapel. Het is een replica van het kapelletje dat ooit bij de ingang naar het kloosterterrein stond. Ik ken het alleen van foto's. Het origineel was versleten, bouwvallig en werd afgebroken in een tijd dat men wat minder hing aan tradities. Rigoureuus opgeruimd en vervangen door een frisse ingang met een gloednieuw, stralend Mariabeeld. Decennia later kwam iemand met het onzalige idee om het kapelletje van toen na te bouwen op een andere plek, een 'handiger' plek. Ik heb slechts de opdracht uitgevoerd. Tegelijkertijd, wat zou het?

Soms doe ik alsof alle dingen waar ik ja op zeg en die ik met heimelijke tegenzin uitvoer, onbestaand zijn, gelovend dat alles wat zonder zegen wordt uitgevoerd net zo goed niet gedaan kan worden. Zo loop ik altijd met wat ze 'gemengde gevoelens' noemen langs die nieuwbouwkapel, al geloof ik niet in het bestaan van gemengde gevoelens. Het betreft meestal verboden gevoelens.

De waarheid is dat ik een bloedhekel heb aan de nieuwe Mariakapel.

Er stond een vrouw in de kapel, in een kleurige jurk met tulpen erop. Ik aarzelde bij de ingang. Ik zag haar op

de rug, ze stond aan het altaar en schreef in het grote schrift dat daar ligt.

Bijzonder hoe snel de gasten het volschrijven. De mensen vinden het raar om tegen God te spreken, ze hebben evenwel geen moeite hun intiemste gedachten op te tekenen in dit schrift hier, dat iedereen in kan zien. Hopen ze heimelijk op een lezer die niet God is, maar een ander die hen redden zal?

Ik wilde de vrouw niet laten schrikken, hoestte, stapte binnen en knielde onmiddellijk bij de kasten met de kaarsenvoorraad.

Ze zei: 'Ik kom meestal tijdens de vespers, dan is het rustig.' Ik had de vrouw al eerder gezien, pas later zou ik haar naam leren kennen: Annelie. Ik zei niets tegen haar. Ze hield immers van rust, dat zei ze zelf. En ik was het gewend om te zwijgen tegen de gasten. Terwijl ik de kasten vulde, hoorde ik haar pen over het papier gaan, als iemand die fluisterend bidt in aanwezigheid van een vreemde.

Ik verliet de kapel zonder groet en haastte me naar de dienst, naar de enige die me nooit ergert, Jezus Christus. In hem zie ik de Vader die ik evenzeer in mijn medemens zou moeten zien, maar dat lukt me zo zelden.

Ik sluit eerst mijn ogen, hef mijn hoofd dan precies

hoog genoeg, open mijn ogen weer en weet dat mijn blik op Christus rust. Ik zoek naar Jezus' ogen, die nog levend zijn, maar niet op de mensen gericht, ze zijn opengesperd naar de hemel. De pijn van Gods Zoon is me vertrouwd. Ik herinner me hoe ik als kind sidderde van de spijkers in handen en voeten; me die pijn invoelen kan ik niet meer. Ook niet wanneer ik het probeer en mijn ogen opzettelijk laat afdwalen naar zijn wonden.

Als ik 's ochtends in de kou buiten loop, krimp ik niet ineen, ik maak me niet klein, ik open me, borst breed, laat de wind binnen, ril en ontvang de kou, des te sneller maakt mijn lichaam zich sterk, voelt het geen kou, wordt het een met de buitentemperatuur en gelijkerwijs ontvang ik al jaren de pijn van Christus.

De doornenkroon op het geschramde voorhoofd raakt mij nu meer dan de brute martelingen zelf, die bespottelijke kroon waarmee hij vereeuwigd is. Ik begrijp dat het op ongelovigen gruwelijk overkomt dat we deze gemartelde zo nietsontziend tentoonstellen. Maar het is juist troostend om hem te eren. Want niet de bespottte hoeft zich te schamen, wel zij die hem beschimpen.

'Lam Gods dat wegneemt de zonden der wereld,' spreken we samen, met broeders of gasten, hun stemmen losgezongen van wie ze zijn, 'geef ons de vrede.'